

**6-SINFLARDA BIOLOGIYA DARSLARIDA TARQATMA
MATERIALLAR TAYYORLASH VA ULARDAN SAMARALI
FOYDALANISH.**

**PREPARATION OF HANDOUTS AND THEIR EFFECTIVE USE
IN BIOLOGY LESSONS IN 6TH GRADE**

ADPI Biologiya yo'nalishi talabalari

Imomxonova Mavludaxon, Nazirova Gulsevar

Anatatsiya. Ushbu maqolada 6-sinf biologiya fanini o'qitishda tarqatma materiallarning ahamiyati, ularni tayyorlash bosqichlari, dars jarayonida samarali qo'llash usullari, o'quvchilarning faolligi va mustaqil fikrlashini rivojlantirishdagi roli yoritilgan.

Annotation. This article discusses the importance of handouts in teaching 6th grade biology, the stages of their preparation, methods of effective use in the lesson, and their role in developing students' activity and independent thinking.

Kalit so'zlar. Tarqatma materiallar, dars, metod, kitob, ko'rgazmali material, hujayra, fotosintez

Keywords. Handouts, lesson, method, book, visual material, cell, photosynthesis

Bugungi kunda ta'lim jarayonida o'quvchilarning faolligini oshirish, fanni chuqur va hayotiy misollar bilan o'rgatish, darsni interaktiv tashkil etish muhim hisoblanadi. Ayniqsa, biologiya fanini o'rganishda ko'rgazmali vositalar, tarqatma materiallar va amaliy topshiriqlar juda katta ahamiyatga ega. 6-sinf

biologiya kursi o'quvchilar uchun tabiiy fanlarga kirish bosqichi bo'lgani uchun mavzularni sodda, ko'rgazmali, tushunarli shaklda berish zarur. Tarqatma materiallar ana shu jarayonni yengillashtiradi va dars samaradorligini oshiradi.

Ma'lumki, dars mashg'ulotlarida tarqatma materiallardan samarali foydalanish juda muhim ahamiyatga ega hamda ularni tayyorlash pedagogdan sabr-toqat, kreativ yondashuv va mahorat talab etadi. Tarqatma materiallar sifatida berilgan topshiriqlar ta'lim oluvchilarning dars jarayonida individual, juftlikda yoki guruh bo'lib hamkorlikda ishlashiga, berilgan topshiriqlarni hamjihatlikda bajarishiga, vaqtdan unumli foydalanishiga imkon beradi. Shuningdek, tarqatma materiallar yordamida bir vaqtning o'zida muhokama qilinayotgan savolni, axborotni ham eshitish, ham ko'rish orqali qabul qilish shubhasiz ta'lim oluvchilarning puxta bilim olishlariga va o'z navbatida ushbu egallangan bilim ular xotirasida uzoq vaqt saqlanib qolishiga yordam beradi.

Bugungi kunda dars mashg'ulotlarida tarqatma materiallardan foydalanisa tobora keng qo'llanilmoqda va buning samarali hamda ijobiy tomonlari yaqqol ko'zga tashlanmoqda. Darsda ta'lim oluvchilarning bilim, malaka va ko'nikmalarini birdek shakllantirishda pedagogdan ulkan mahorat talab etiladi. Bunday paytda mavzuga oid ma'lumotlarni, grammatik qoidalarni, berilgan matnlarni tarqatma material sifatida yetkazib berish muhim rol o'ynaydi. Tarqatma materiallar - bu har qanday ko'rgazmali vositalar bo'lib, bu diagrammalar, chizmalar, jadvallar, fotosuratlar, taqdimot slaydlari va boshqalar bo'lishi mumkin. Tarqatma materiallarni tayyorlash va qo'llashda quyidagi qoidalarga alohida e'tibor qaratish maqsadga muvofiq:

- matn shrifti 12 dan kichik bo'lmasligi;
- sarlavhalarni bosh harf bilan yozishi;
- bir betda 80 tadan ko'p belgi (harf, qavs, undov belgisi va hokazo)

ishlatmaslik;

- matnlar tushunarli, qisqa va oddiy bo'lishi;
- varaq dizayni e'tiborni o'ziga tortishi;
- tarqatish jarayonida me'yorni unutmaslik va shu kabilar.

Tarqatma materiallarning o'rni va ahamiyati

Tarqatma materiallar — dars davomida o'quvchilarga tarqatiladigan, mavzuni yaxshiroq o'zlashtirishga yordam beradigan grafik, matnli yoki amaliy topshiriqlar to'plamidir. Ular quyidagi vazifalarni bajaradi:

mavzuni ko'rgazmali tushuntirish;

o'quvchilarni mustaqil ishlashga o'rgatish;

darsni jonlantirish, motivatsiyani kuchaytirish;

mantiqiy fikrlashni rivojlantirish;

bilimlarni darhol mustahkamlash imkonini berish.

Ayniqsa 6-sinfda “Hujayra”, “O'simlik organlari”, “Fotosintez”, “Organizmlarning tasnifi” kabi mavzular ko'rgazmali materiallar va diagrammalar orqali oson tushuntiriladi.

Tarqatma materiallarni tayyorlash bosqichlari

1) Mavzuni aniqlash

Avvalo dars mavzusi va asosiy maqsadi aniqlanadi. Qaysi bilim va ko'nikmalar o'rgatilishi belgilanadi.

2) Material shaklini tanlash

Tarqatma materiallar quyidagi ko'rinishda bo'lishi mumkin:

rasm va grafiklar;

jadvallar;

bo'sh joyli matnlar (fill-in-the-blanks);

kesmalar (cut&paste);

kartochkalar;

mini testlar;

muammoli vaziyatlar;

laboratoriya uchun ko'rsatmalar.

3) Dizayn va mazmunini ishlab chiqish

4) Materiallar sodda, tushunarli va vizual jihatdan chiroyli bo'lishi lozim.

Rasmlar sifatli bo'lishi shart. Matn ortiqcha uzun bo'lmasligi kerak.

4) Sinf darajasiga moslashtirish

6-sinf o'quvchilari uchun murakkab ilmiy terminlar soddalashtirilgan holda beriladi.

Chop etish va darsga tayyorlash1Materiallar rangli yoki oq-qora shaklda chop etiladi, guruhlariga qarab taqsimlanadi.

Tarqatma materiallardan darsda samarali foydalanish usullari

Guruhlarda ishlash

Har bir guruhga turli tarqatma materiallar beriladi:

— o'simlik organlari rasmlari;

— hujayra qismlari;

— jadval to'ldirish;

— mini test.

O‘quvchilar topshiriqni bajarib, taqdimot qiladi.

“Moslashtir” o‘yini

Tarqatma kartochkalarda atamalar va ularning ta’riflari beriladi. O‘quvchilar to‘g‘ri juftlikni topadi.

Amaliy topshiriqlar

Masalan, “Fotosintez jarayonini tushuntiruvchi bo‘sh jadvalni to‘ldiring”, “Ildizning qismlari va ularning vazifalarini moslang”.

Tezkor savol-javob

Mini testlar orqali o‘quvchilarning mavzu bo‘yicha darhol refleksiya qilinadi.

O‘zlashtirishni baholash

Tarqatma materiallar shu yerning o‘zida o‘quvchining darsni qay darajada tushunganini ko‘rsatadi. Tarqatma materiallar yordamida o‘tiladigan mavzuning asosiy mazmunini berish, olingan axborotni dars davomida va darsdan tashqarida ta’lim oluvchilar bilan mustaqil muhokama qilish, ular diqqatini mustaqil fikrlash, ijodiy izlanishga qaratish, ularni darsga faol jalb qilish, ularning olgan bilimlarini nazorat qilish va sinash mumkin. Tarqatma materiallarni maqsadi, mazmuni jihatdan shartli ravishda:

- axborot beruvchi;
- topshiriq beruvchi;
- bilimni nazorat qiluvchi turlarga ajratish mumkin.

Dars jarayonida tarqatma materiallardan foydalanishda o‘ziga xos kamchiliklar ham mavjud. Tarqatma materiallar tayyorlash pedagogdan ko‘p

kuch va vaqt, mablag' hamda yuksak mahorat talab qiladi. Har bir ta'lim oluvchiga imkon qadar bitta tarqatma material berilishi maqsadga muvofiq. Bu qo'shimcha katta moddiy arajatni talab qiladi. Tarqatma material asosida o'zaro muhokama cho'zilib, mavzuning boshqa qismlariga, savollariga e'tibor pasayishiga olib kelishi mumkin. Ayrim kamchiliklariga qaramay, dars mashg'ulotlarida tarqatma materiallarda foydalanishning afzalligi ustun va tarqatma materiallardan barcha metodlar asosida dars o'tishda keng foydalanish mumkin.

Tarqatma materiallarning afzalliklari

o'quvchilar faol bo'ladi;

mavzu vizual yodda qoladi;

dars monoton bo'lib ketmaydi;

mustaqil fikrlash rivojlanadi;

o'quvchilar orasidagi hamkorlik kuchayadi;

murakkab mavzular oson tushuniladi.

6-sinf biologiya darslarida tarqatma materiallardan foydalanish dars samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. To'g'ri tayyorlangan materiallar o'quvchilarning qiziqishini kuchaytiradi, ularni faol fikrlashga undaydi va mavzuni tezroq o'zlashtirishga yordam beradi. Shuningdek, tarqatma materiallarning muhim ijobiy tomonlaridan yana biri shundaki, u bevosita ta'lim oluvchilarning qo'lida bo'lib, berilgan topshiriqni bajarishga bo'lgan mas'uliyat hissini oshiradi, darsda imkon qadar faol ishtirok etishiga undaydi va uning tasavvur qilib, erkin fikrlashiga imkon yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Qodirov, A., Biologiya o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2019. – 240 b.
2. To'xtayev, R., va Karimova, M., Umumiy o'rta ta'lim maktablarida biologiya darslarini tashkil etishning zamonaviy yondashuvlari. – Toshkent: Fan va Texnologiya, 2021. – 212 b.
3. Mavlonova, R., va boshqalar. Pedagogika nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2020. – 330 b.
4. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. Biologiya fani bo'yicha umumiy o'rta ta'lim davlat ta'lim standarti (DTS). – Toshkent, 2020.
5. Aripov, X., & Rasulov, F., Biologiya darslarida innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Ilm Ziyo, 2018. – 198 b.
6. Nazarova, G., Didaktik materiallar bilan ishlash: nazariya va amaliyot. – Toshkent: Innovatsiya, 2022. – 156 b.
7. Becker, W., & Maunsell, J., Effective Use of Learning Materials in Science Classes. – London: Routledge, 2017.
8. UNESCO. Active Learning and Teaching in Science Education. – Paris, 2018.
9. Zaynutdinov, A., 6-sinf biologiya darslarida ko'rgazmalilik va tarqatma materiallardan foydalanish samaradorligi. – TDPU ilmiy axborotnomasi, 2021, №2, 45–52-b.

